

31 august 2023

Prime zile de forță la Festivalul George Enescu

Text de Costin Popa

Într-un an plin de festivaluri de toate genurile la nivel național, încoronarea a venit prin mult așteptata ediție cu numărul XXVI a tradiționalului și marelui eveniment enescian. Aflat tot sub Înaltul Patronaj al Președintelui țării și finanțat de Ministerul Culturii prin Guvernul României, ca întotdeauna după 1989, dar într-o nouă conducere artistică și managerială, Festivalul George Enescu a confirmat din start că stă pe poziții ferme printre ilustrele manifestări de muzică clasică pe plan mondial. Inițiată încă din timpul istoricei conduceri a firmei organizatoare Artexim de către Mihai Constantinescu, fost director executiv al Festivalului vreme de trei decenii, actuala ediție a fost preluată de managerul interimar Cristina Uruc, în timp ce șefia artistică a revenit dirijorului Cristian Măcelaru, cea mai importantă personalitate muzicală română a momentului, fiind directorul muzical al reputei Orchestre Naționale a Franței. Dintre conaționali, îi succede în linia funcțiilor majore de rang mondial lui Ioan Holender, fost director al Operei de Stat din Viena timp de 19 ani, și el director artistic al Festivalului George Enescu în multe ediții. Tot ca poziționare de înalt prestigiu, Cristian Măcelaru îi urmează și lui Sergiu Celibidache, ilustru director muzical al Filarmonicii din München în ultimii săi 17 ani de viață. Iată trei nume de români cu care istoria recentă a muzicii se mândrește în plan interpretativ - managerial.

Ediția 2023 a Festivalului George Enescu are câteva fire roșii care o disting. Nu voi da cifre. La o durată de patru săptămâni, cu multiple manifestări zilnice, este firesc ca numărul lor să fie impresionant. Ca la Salzburg. Diversitatea este foarte mare, locațiile sunt multe cuprinzând practic întreaga țară, nu numai obișnuitele săli bucureștene, programele sunt variate stilistic, de la muzica veche la baroc și clasic, la romantic și contemporan, cu o viziune solidă asupra componisticii secolului nostru, omogen integrată. Evident, creația lui George Enescu este prioritară, ca și la edițiile anterioare, în context modern și universal. În general, muzica românească nu lipsește. Ciclurile de concerte devenite tradiționale se regăsesc, orchestrelor indigene li s-a rezervat o categorie separată de exprimare, recitalurile instrumentale și vocale sunt la locurile lor, a apărut o secțiune de manifestări dedicate familiilor și copiilor, sunt prevăzute conferințe în ciclul „Lumières d'Europe”, proiecții de film, expoziții, simpozioane, acțiuni în Piața festivalului, apariția unei reviste hebdomadare, lansări de cărți etc. O bogăție, un regal!

Din punct de vedere interpretativ, marile formații orchestrale ce au intrat în legendă sunt alăturate ansamblurilor mai puțin cunoscute, renumiții soliști - instrumentiști sau cântăreți sunt pe afișe în

conjuncție cu cei în curs de afirmare. Generațiile se schimbă, nume noi au apărut mai ales după perioada pandemică, iar publicul român este favorizat de această diversitate, invitat să o observe, să intre în contact cu ea. Chiar și genul feminin s-a făcut remarcat foarte susținut în ultimul timp la pupitrele dirijorale ale lumii și probabil că ediția viitoare a Festivalului va reflecta și această noutate.

Lipsește de la apel teatrele lirice, Opera Națională București în primul rând, cu o producție a capodoperei „Oedipe” într-o nouă montare comparabilă, dacă mai este posibil, cu legendara mizanscenă a lui Jean Rânzescu de la premiera românească din 1958. Extrase vocale din partitura personajului titular acompaniate la pian sunt programate sub ciudatul titlu „Chamber Music Recital: Enescu for Everyone”. Un surogat insuficient. Noroc că marele Zubin Mehta, directorul onorific al Festivalului ridică bagheta pentru Preludiul orchestral la „Oedipe”, alături de prestigiosul ansamblu Maggio Musicale Fiorentino. Măcar atât!

Și pentru că veni vorba, reamintesc absența din festival a operei ca spectacol, așa cum era odinioară. Versiunile concertante abundă, faptul este remarcabil, dar nu le pot înlocui pe cele scenice.

Lăsând gândurile negative la o parte închei scurtul *chapeau* amintind că Motto-ul Festivalului este pentru 2023 „Generozitatea prin muzică”, sintagmă cu extinse semnificații, dintre care o aleg pe cea care oferă, odată la doi ani, acum în timpuri grele, dărnicia nobilă reconfortantă prin care melomanii noștri primesc nemijlocit contactul cu marea artă a sunetului, cu marii săi interpreți. Derulez câteva repere...

Cristian Măcelaru

Cristian Măcelaru a dirijat serata inaugurală...

... la pupitrul Orchestrei Filarmonicii George Enescu, avându-l ca solist pe excelentul Gautier Capuçon în „Concertul în si minor pentru violoncel și orchestră, op. 104” de Dvořák, lucrare eminentemente romantică, cu un instrument solist ce a desenat molcom visări triste încă din prima secțiune, *Allegro*. Tehnica suverană a artistului a fost evidentă notă de notă, temă de temă. În mișcarea secundă *Adagio, ma non troppo* violoncelul a lăcrimat, terminând partea în tente misterioase. Finalul a indus nuanțe variate, distilate în neant. Ca bis, Gautier Capuçon și-a pus încăodată în valoare lirismul și poetica prin rara transcripție pentru violoncel și orchestră a ariei sopranei titulare din opera „Rusalka” a aceluiași Dvořák.

Gautier Capuçon și Cristian Măcelaru

Dedicată prin cuvinte simple și emoționante de dirijor tragediei de la Crevedia care avusese loc în preziua concertului, „Rapsodia română în Re major, op. 11, nr. 2” de Enescu a primit unda de tristețe potrivită, ce a imprimat același conduct întregii lucrări. Chiar și scurtul joc dinspre final a fost de o finețe reținută adecvat integrată intenției. Încheierea a părut topită între stelele veșniciei. În contextul dat, o versiune memorabilă.

„Suita din opera *Cavalerul rozelor* de Richard Strauss”, op. 59 s-a alăturat *summum*-ului simbiozei dintre baghetă și instrumentiști începută prin opusul enescian, săvârșită acum pe tărâmul Romantismului, aici târziu, pe care Măcelaru îl stăpânește până în adâncurile fibrei sale spirituale. Mă gândeam cât de mult mi l-aș fi dorit într-o integrală a opusului original straussian. Secvențele din suită, selectate din operă, spicuiesc aici preludiul pasional, duetul

Octavian-Sophie exprimat de oboi și corn, valsările desfășurate de la timid la expansiv, intervențiile brutale ale lui Ochs, subtilitățile izvorâte din idei de componistică wagneriană și, drept încheiere, explozia grandioasă de vals, au fost admirabil construite și conduse spre culminații.

Fără îndoială, stimulată de eveniment și dirijor, Orchestra Filarmonicii a fost în seară fastă.

La cererea publicului, platoul a oferit „Hora din Muntenia”, dans simfonic de Theodor Rogalski, autentic tălmăcit.

Cristian Măcelaru este și dirijor-șef al Orchestrei Simfonice WDR din Köln, alături de care a prezentat al doilea program al ansamblului Radio din orașul landului Renania de Nord-Westfalia.

Dan Dediu și Cristian Măcelaru

Pentru început, a ales o miniatură orchestrală, „Formido” („Spaimă”, în latină) de Dan Dediu, pe care o dirijase la Köln în primă audiție absolută și a ținut s-o prezinte personal pentru întâia oară și publicului românesc. Este o lucrare care valorifică din plin potențele orchestrei germane, începând de la sonoritățile tăioase ce stabilesc tensiuni continui la contraste, apoi prin lovituri fulgurante juxtapuse unor scurte teme întrucâtva lirice, explozii de energie, vaiete de sirenă strecurate ușor dar impresionant. Motivația? Cumplita

perioadă pandemică, ca temă aleasă de compozitor. Un univers de calvar exprimat șocant și bulversant prin sunet.

Matthias Goerne

În continuare, baritonul Matthias Goerne a revenit la București, de data aceasta la Ateneul Român, după prestația de la festivalul enescian din 2017, la Sala Palatului, alături de Orchestra Simfonică din Pittsburgh dirijată de Manfred Honeck, când a avut un program similar, selecțiuni din ciclul de lieduri „Cornul fermecat al băiatului” de Mahler. Acum în orchestrația compozitorului german Detlev Glanert. Gândindu-mă fără să vreau la concertul de acum șase ani, am observat trecerea timpului. Matthias Goerne rămâne un cântăreț remarcabil, un pictor de imagini, care știe să sublinieze puterea cuvântului și sensurile frazelor. În registrul grav, vocea a căpătat profunzime clocotitoare, cu irizații de bas, ce se contrapune contrastant odată cu înaintarea spre notele înalte, rămase baritonale, afectând parcursul omogen. Însă timbralitatea caldă, generoasă, place și seduce.

În cea de-a doua parte, Cristian Măcelaru a pus în pagină din nou virtuțile orchestrei kölniene, apetența pentru sonurile voluminoase, pentru ritm, talmăcind muzica baletului într-un act „Prințul cioplit în lemn”, op. 13, de Béla Bartók, după scenariul lui

Béla Balázs, un basm plin de elemente fantastice. Energiile baghetei au fost cele care au dăruit ansamblului de mari dimensiuni și savoarea fantasticului, și puterile forțelor dezlănțuite ale naturii, și atmosfera scenelor de iubire. Stilistic diversă din unghi compoizistic, cu inspirații impresioniste, romantice, post-romantice chiar, lectura a fost favorizată în redare de profunda cultură interpretativă a lui Cristian Măcelaru.

Faimosul Zubin Mehta...

... a fost onorat la rampă prin înmânarea de către Ministrul Culturii Raluca Turcan a Ordinului Național „Pentru Merit” în grad de Comandor. Decretul prezidențial fusese citit de Sergiu Nistor, consilier al lui Klaus Iohannis. O sală întreagă, în picioare, a aplaudat și a ovaționat prelung momentul, la care maestrul a răspuns scurt în limba română „Mulțumesc mult!”, amintind de prezența sa în București încă din 1964.

Fabio Sartori, Anastasia Bartoli, Zubin Mehta, Luca Salsi, Joseph Dahdah

A urmat „Otello” de Verdi, în concert, cu concursul ansamblurilor Maggio Musicale Fiorentino. Bagheta venerabilului maestru (87 de ani împliniți) pare vrăjită și restituie discursului melodic o tradiție existentă în Italia încă din timpurile premierei

absolute, menținută cu sacralitate peste veacuri și căreia Zubin Mehta îi acordă tot respectul, îi reîntronează toată valoarea. Este vorba în primul rând de tempii relaxați, expliciti, echilibrați, de tratarea perspicace a bogăției de sensuri și nuanțe, de accentele năvalnice, totul alături de amploarea instrumental - corală (meritos, dirijorul coriștilor, Lorenzo Fratini). A rezultat o spiritualizare minuțioasă a ideaticii, căreia soliștii și ansamblurile i s-au pliat exemplar, simțind partitura până în profunzimi. Au respirat cu ea și cu șeful de orchestră. Cezurile la Mehta sunt de o importanță covârșitoare, funcționează ca suspensii de expresie și servesc plenar suflul plastic. Culminațiile în *concertato*-urile grandioase au însuflețit. Actuala gestică a dirijorului este mai redusă, mai economică, dar orchestra scoate scântei din cauza energiei iradiante. Maestrul tactează precis și riguros, atent la soluționarea decalajelor incipiente în relația cu soliștii. Spațiul mă oprește în a da detalii, așa că trec la distribuție, nu în ordine întâmplătoare.

Luca Salsi

Baritonul italian Luca Salsi a fost un Iago de o perfidie extremă servită prin glasul său robust, masiv, înveșmântat în solide armonice, dominant chiar în duetele cu Otello, dar manevrat cu tente șerpești,

aparté-uri cu semnificații ascunse, insinuante, prin finețuri perfide. O interpretare marcantă.

Teribilul rol titular, dramatic prin excelență, a primit din partea tenorului Fabio Sartori o vocalitate liric-spintă, provenită dintr-o timbralitate inițial lirică. Sigur, grosimea glasului de tenor dramatic lipsește, dar intențiile vocale sunt prezente, accentele au atacuri impetuoase, frazarea italiană îi este la îndemână, notele înalte au *squillo*, chiar dacă unele sunt „împinse” peste tonul just pentru o mai bună penetranță („Abbasso... le spade!” din primul act). Pentru o voce ce abordează un rol de calibru eroic, surpriza plăcută a venit în pasajele lirice din primul, din ultimul act și nu numai, întrucât Otello-Sartori este un personaj frământat, cu suflet contorsionat. L-a servit emisia în mezzavoce, nuanțele de mezzoforte care au stabilit atmosfera de intimitate a primului duet cu Desdemona („Vien... Venere splende...” este doar o pildă), pasaje din monolog și scena morții cu culori *piangendo*.

Fabio Sartori și Anastasia Bartoli

Debutantă în rolul Desdemona a fost soprana italiană Anastasia Bartoli, posesoarea unui glas amplu, omogen pe registre, nu foarte rotund, ce strecoară și câteva asprimi dar derulează o frază frumoasă, fluentă. Impulsurile spinte sunt evidente în actul al III-lea. Cred că

artista își va rafina emisia în pianissimele tipic verdiene. Puține note înalte au rezonat în acest mod în ultimul act, mai mult în „Ave Maria” decât în aria „Salciei”, dar speranțe există.

Distribuția a fost completată – respectând ordonarea - de tenorul Joseph Dahdah (Cassio), bașii Adriano Gramigni (Lodovico), Eduardo Martinez (Montano), tenorul Francesco Pittari (Roderigo), basul Matteo Mancini (Un herald), mezzosoprana Eleonora Filippini (Emilia).

A existat și o regie multimedia, aproape în totalitate abstractă, repetitivă, care a ocupat prin proiecții voit dinamice fundalul și lateralele scenei. Creatori, Nona Ciobanu și Peter Košir. N-am înțeles dacă... avioanele erau F-16 sau F-35 și de ce au lipsit dronele, atât de la modă astăzi?!

În seara următoare...

... maestrul Zubin Mehta a deschis programul ansamblurilor Maggio Musicale Fiorentino cu Preludiul operei „Oedipe”. Se știe, întreaga partitură enesciană abundă în indicații de nuanțe (multe rar uzitate în alte opusuri), dinamică, agogică etc. etc., încât lecturile sunt de multe ori generice. Dirijorul a oferit scurtului pasaj orchestral de deschidere a Prologului operei, de fapt a primului act, o disecție analitică conformă scriiturii și gândirii enesciene, așa încât atmosfera profetică și leitmotivică a fost ideal conturată, cu tentele de *lamento* și *doloroso* elocvent evidențiate.

A urmat monumentală Simfonie nr. 2 în do minor „a Învierii” de Mahler. Construcția izvorâtă din baghetă a impresionat. De la pasaje sumbre la limpezimi delicate, de la profunzimi filosofice la reflexia Luminii cerești. Miracolul Învierii a fost expus prin murmurul divin - răscolitor al coriștilor, prin glasul altistei Michèle Losier și al sopranei Christiane Karg, cea din urmă nu foarte angelică. *Tutti* orchestral-coral a tronat peste finalul măreț, întru slava eternă, accentuată de dangățul clopotelor. Zubin Mehta a subliniat cu profesionalism temele, partidele orchestrale s-au întrecut în evidențierea purității de sunete, a cursivității.

Michèle Losier, Christiane Karg, Corul și Orchestra Maggio Musicale Fiorentino sub bagheta lui Zubin Mehta